

تحلیل نقش نهضت سوادآموزی در توسعه فرهنگی روستاهای استان گیلان

عبسی پوررمضان - استادیار گروه جغرافیا، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد رشت، رشت، ایران
محمد امیری میکال* - دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد رشت، رشت، ایران

تاریخ دریافت: ۹۲/۰۵/۰۹

تاریخ پذیرش: ۹۳/۰۳/۲۵

چکیده

از زمان تشکیل نهضت سوادآموزی برای ایجاد فرصت یادگیری بزرگسالان تاکنون پیشرفت چشمگیری در راستای تحقق برخی از اهداف در نظر گرفته شده صورت گرفته است. پس از سه دهه فعالیت این سازمان با توجه به تجارب ملی و تعامل آن با تجارب بین‌المللی ضرورت بازنگری و مهندسی مجدد در بسیاری از رویه‌ها و روش‌های مورد عمل وجود دارد. این مقاله که با روش توصیفی - تحلیلی صورت گرفته به بررسی نقش نهضت سوادآموزی در توسعه فرهنگی روستاهای استان گیلان پرداخته است. اطلاعات مورد نیاز این پژوهش به روش اسنادی - میدانی به دست آمده است. به منظور تعیین نقش نهضت سوادآموزی در توسعه فرهنگی روستاهای گیلان، که برابر سرشماری سال ۸۵ از درصد باسوادی بیشتری برخوردار بوده‌اند، تکمیل شده است. متغییر مستقل تحقیق سوادآموزی و متغییر وابسته توسعه فرهنگی روستاها در نظر گرفته شده که جهت برقراری رابطه، تعداد ۱۵ گویه تعیین و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. نتایج بررسی‌ها نشان می‌دهد که نهضت سوادآموزی در طی مدت فعالیت خود توانسته است افراد زیادی را در سطح روستاها با سواد نماید و روستاییان بعد از با سوادی، سطح آگاهی و فرهنگ آن‌ها ارتقای یافته است. از طرفی از نظر انجام تکالیف عبادی و شرعی، تلاوت قرآن کریم، بهره‌گیری از احادیث نبوی و معصومین علیهم السلام دچار تغییرات چشمگیر و مثبتی شده‌اند. همچنین در تعاملات گفتاری و شنیداری موفق تر و در خصوص استفاده از کتب و نشریات ساده راغب تر شده‌اند. خارج کردن زنان از انزوا و ورود آنان در عرصه سیاسی - اجتماعی که از آثار و برکات سوادآموزی است. خصوصاً ضمن دنبال کردن اخبار از طریق رسانه‌های گروهی نسبت به رویدادهای محلی، ملی، جهان اسلام و بین‌المللی حساس تر شده‌اند.

واژه‌گان کلیدی: روستا، سواد، نهضت سوادآموزی، توسعه فرهنگی، استان گیلان.

۱. مقدمه

تحول، تکامل و تعالی انسان‌ها مستلزم پرورش معنوی و آموزش مستمر آنان در زمینه های علمی، فنی و حرفه‌ای است و این رمز تطور و پیشرفت مدنیت در جوامع بشری در طول تاریخ بوده است. برای ایجاد توانایی در جامعه معمولاً سه مرحله را در نظر می‌گیرند: الف) مرحله سوادآموزی و برنامه ریزی مربوط به به آن تا ریشه کن کردن آن در کشور. ب) برنامه‌ریزی در زمینه سطح مهارت‌های تخصصی در زمینه نیازهای داخلی جامعه مانند اقتصاد، بهداشت، درمان، تولید و ... ج) حل مسایل اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و بین‌المللی و درک و پیش‌بینی رویدادهای محلی، منطقه‌ای، ملی، جهانی و تصمیم‌گیری مناسب در برابر آن (سرشته، ۱۳۷۷: ۵۳). به این جهت، برنامه‌ریزی فرهنگی باید به سرعت مرحله اول یعنی سواد آموزی را پشت سر بگذارد تا حصول به مراحل بعدی تسهیل شود. سواد بزرگترین و پر اهمیت‌ترین عامل فرهنگ ساز است و برنامه‌ریزی فرهنگی بیش از هر چیز به ریشه کنی بی‌سوادی به عنوان یک اقدام اساسی و اولیه نیازمند است.

عمده‌ترین دلایل عقب ماندگی سرزمین‌ها، ریشه در بی‌سوادی و وضعیت آموزشی آن‌ها دارد. کارآیی انسانها و جمعیت‌ها در سایه سواد و آموزش به منصفه ظهور می‌رسد. همچنین بهره‌وری بهینه از منابع آنگاه عملی است که دانش و تخصص کافی در اختیار باشد، بسیاری از جوامع به لحاظ سطح پایین آگاهی و مهارت، با مشکلاتی مانند سطح پایین درآمد روبرو هستند (مطیعی لنگرودی، ۱۳۸۲: ۶۰).

از طرفی بی‌سوادی یا کم سوادی در کشورهای جهان سوم وسیله‌ای برای تداوم استعمار آن‌ها است. اروپاییان با ایجاد مدرسی به سبک خود آنان را از فرهنگ ملی خود دور ساختند و مدل توسعه خود را بر آنها تحمیل کردند. این مدل توسعه غربی، برای کشورهای جهان سوم نتیجه‌ای جز از میان رفتن ذخایر طبیعی، انهدام محیط زیست و تغییر بافت اجتماعی و گسترش تأسف بار ناهماهنگ نظامی با سایر بخش‌ها در بر نداشته و ندارد (ابراهیم‌زاده، ۱۳۷۱: ۲۳۱).

برای بهبود این وضعیت، به حرکت در آوردن چرخ‌های توسعه و یا بهبود وضعیت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در جامعه روستایی که تقریباً یک سوم جمعیت کشور را تشکیل می‌دهند، علاوه بر بهبود در میزان تولید و درآمد، دگرگونی اساسی در ساختار نهادی، اجتماعی روستا ضروری است برای این کار باید سطح دانش و آگاهی جمعیت از طریق آموزش ارتقاء یابد، چون توسعه که خود شامل تحول در وضعیت اقتصادی اجتماعی و فرهنگی می‌باشد رابطه تنگاتنگ بارشد سواد و آموزش دارد در نتیجه به هر میزان سطح سواد افزایش یابد آن جامعه در رسیدن به توسعه موفق‌تر خواهد بود. بدیهی است انسان آموزش دیده و ماهر قدرت و کارآیی بالایی دارد که می‌تواند در مسایل فردی و جمعی آگاه‌تر و ماهرانه‌تر عمل نماید. کارآیی که مردم روستا را در جهت یک جامعه دانایی محور مانند آموزش مسایل زیست محیطی جمعیت، هم‌زیستی مسالمت‌آمیز بادگیران، قدرت حفظ و استفاده خردمندانه از منابع ملی و خدادای سوق دهد و در مجموع ابرازی برای افزایش آگاهی و ایجاد تغییرات مثبت تلقی گردد.

انقلاب اسلامی در بهمن ماه سال ۱۳۵۷ با انگیزه و پیام فرهنگی و الهی پیروز گردید و در آغازین بهار آزادی و آگاهی، امام خمینی (ره) فرمان مبارزه با بی‌سوادی را در هفتم دی ماه ۱۳۵۸ به طور ضربتی و بسیج عمومی، صادر فرمودند و پس از آن فرمان، سازمان نهضت سوادآموزی به عنوان یک نهاد انقلابی

شکل گرفت. اینک بیش از سه دهه از فعالیت سازمان مذکور در کشور از جمله در استان گیلان می‌گذرد و حاصل تلاش‌ها، تدابیر اتخاذ شده از سوی مسئولان، مجریان سوادآموزی و آموزش بزرگسالان، دستاوردها و موفقیت‌هایی بدست آمده است. به عنوان نمونه کاهش در صد بی‌سوادی در کشور از ۵۲/۵ درصد در سرشماری سال ۱۳۵۵ به ۱۵/۴ درصد در سال ۱۳۸۵ خبر می‌دهد (ابراهیمیان، ۱۳۸۹: ۵۶). نهضت سوادآموزی در طی مدت فعالیت خود توانسته است با اعزام آموزشیاران این پرچمداران مبارزه با جهل در اغلب روستاهای استان گیلان حضور یافته و به آموزش روستاییان بپردازد تا با بالارفتن سطح آگاهی و بینش، وضعیت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی آنان را ارتقاء بخشد. تعیین نقش سوادآموزی در افزایش سطح سواد و آگاهی و ارتقاء فرهنگ روستاییان استان گیلان از مهمترین اهداف این پژوهش به شمار می‌رود. با توجه به اهداف تعیین شده و اهمیت نقش سواد و آگاهی در توسعه روستاها، این مقاله در صدد پاسخ‌گویی به این سوال اصلی است که نهضت سوادآموزی در توسعه فرهنگی روستاهای استان گیلان تا چه حد نقش داشته است؟

۲. مروری بر ادبیات تحقیق

۲-۱. پیشینه تحقیق

بر حسب بررسی بعمل آمده در زمینه نقش سوادآموزی در توسعه روستاها کاری مشاهده نگردید. اما پیرامون عملکرد نهضت سوادآموزی تألیفات و گزارش‌های قابل توجهی وجود دارد که می‌توان به مواردی ذیل اشاره کرد:

همایون پور (۱۳۶۸) در کتاب خود با عنوان پیکار جهانی سوادآموزی تأکید می‌کند در زمانی که داشتن سواد از حقوق اساسی بشر اعلام می‌شود و برابری میان انسان‌ها شرط لازم صلح و همزیستی پایدار در سطوح ملی و بین‌المللی به شمار می‌آید، در روزگاری که نه «خواندن کلمه» «که خواندن جهان» شرط اساسی واقعیت بخشیدن به گفت و شنود میان افراد اقوام و تمدن‌هاست، پیشرفت فرهنگی و اجتماعی و اقتصادی به مشارکت آزادانه و آگاهانه مردم با سواد بستگی دارد. صباغیان (۱۳۷۱) در پژوهشی مسایل و مشکلات سوادآموزی در ایران را مورد بررسی قرار می‌دهد. وی در این تحقیق اشاره دارد که بی‌سوادی عاملی است که مبارزه علیه فقر، نابرابری‌ها و تلاش برای پایه‌گذاری روابط برابر و منصفانه در میان افراد و ملت‌ها را محکوم به شکست می‌کند.

فرجامی (۱۳۷۲) در پژوهشی با عنوان آموزش بزرگسالان در کشورهای گوناگون معتقد است که تعداد مطلق بی‌سوادان در کشورهای در حال رشد عمدتاً به دلیل انفجار جمعیت رو به فزونی است و همبستگی تنگاتنگی با فقر دارد. هر چند اکثریت آنان در عقب مانده‌ترین کشورهای ساکنند، اما هنوز در بسیاری از کشورهای صنعتی غرب نیز، جمعیت بی‌سواد وجود دارد. راه حل مشکل اساساً به اراده سیاسی دولت‌های ذیربط بستگی دارد اما همبستگی و حمایت بین‌المللی را نیز طلب می‌کند و مدیر کل یونسکو سوادآموزی را «حداقل آموزش و شأن انسانی لازم برای ادامه حیات» نام نهاد. سازمان نهضت سوادآموزی (۱۳۷۷) به بررسی وضعیت سواد و عملکرد نهضت سوادآموزی استان گیلان طی دو دهه ۷۵-۵۵ پرداخته است. در حقیقت این تحقیق عملکرد سازمان را طی ۲۰ سال مورد بررسی

و تجزیه و تحلیل قرار داده است. سازمان یونسکو (۱۳۸۱) در کتاب راهنمای توسعه مراکز یادگیری عنوان نموده که راه نجات کشورها از بی‌سوادی، تأسیس و توسعه مراکز یادگیری در روستاها می‌باشد و یا جاهایی که مردم به آموزشی‌های رسمی دسترسی ندارند. فعالیت در این مراکز را تنها هنگامی ثمر بخش می‌داند که سیاست‌های آن منطبق بر راهکارها و برنامه‌های ویژه مراکز آموزش غیر رسمی باشد و از سویی آموزش به صورت مقطعی صورت نگیرد بلکه در قالب فعالیت‌های پی‌گیر و مداوم ادامه داشته و به آموزش‌های مادام‌العمر تبدیل شوند. ابراهیمیان (۱۳۸۶) در گزارش اجلاس منطقه‌ای حمایت جهانی از سواد آموزی، اشاره می‌نماید که در دهه اخیر بسیج عزم و اراده سیاسی و اقدام در جهت تهیه منابع ضروری برای تبدیل سواد آموزی به اولویت بین‌المللی مورد توجه قرار گرفته است، بنابر این سواد آموزی باید در مرکز نظام‌های آموزش و پرورش ملی و تلاش‌های توسعه قرار داده شود.

۲-۲. مبانی نظری تحقیق

نهضت سواد آموزی

سازمان نهضت سوادآموزی در ۷ دیماه ۱۳۵۸ با فرمان رهبر کبیر انقلاب اسلامی و با هدف مقابله با معضل بی‌سوادی و ایجاد فرصت دوم یادگیری برای همه اقشار مردم تشکیل گردید. در این فرمان، به سه هدف مشخص سوادآموزی اشاره شده است:

۱. سوادآموزی با جهت‌گیری اسلامی.
۲. تبدیل فرهنگ وابسته به فرهنگ مستقل و خودکفا در دراز مدت.
۳. دعوت از کلیه مردم و سازمان‌ها (به خصوص وزارت آموزش و پرورش) برای مشارکت در سوادآموزی.

اساسنامه سازمان نهضت سوادآموزی در تاریخ ۱۳۶۳/۳/۳ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسیده است. در این اساسنامه، دو وظیفه عمده برای نهضت سوادآموزی پیش‌بینی گردیده است:

۱. آموزش و انتقال مهارت خواندن، نوشتن و حساب کردن به بی‌سوادان جامعه.
  ۲. ترغیب و بالابردن سطح فرهنگ و نشر فرهنگ اسلامی، متناسب با نیاز سوادآموزان و بر اساس اهداف و وظایف سازمان نهضت سوادآموزی (اساسنامه نهضت سوادآموزی، ۱۳۶۳).
- ساختار جدید نهضت سوادآموزی، آموزش بزرگسالان مصوب ۸۳۳-۸۹/۱۱/۱۹ شورای عالی آموزش و پرورش، مرحله اول آموزش و پرورش بزرگسالان کشور را به ۳ دوره: سوادآموزی، تحکیم سواد و انتقال تقسیم نمود.

الف) دوره سوادآموزی: این دوره حداقل معادل ۴۰۰ ساعت آموزش به منظور دستیابی افراد بزرگسال به حداقل سواد (توانایی خواندن، نوشتن، حساب کردن، درک و فهم متون ساده به زبان فارسی و کسب مهارت‌های اولیه روخوانی قرآن) طراحی و اجرا می‌شود.

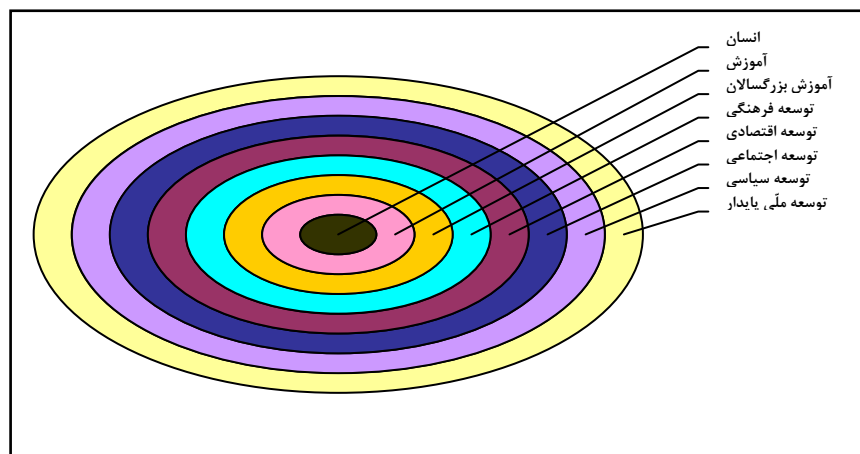
ب) دوره تحکیم سواد: دوره‌ای که فرصت استمرار و پایداری آموخته‌ها و کاربرد آن برای کسانی که دوره قبلی (سوادآموزی) را گذرانده‌اند و تمایل به ادامه تحصیل ندارند، فراهم می‌سازد.

ج) دوره انتقال: دوره‌ای که فرصت ادامه تحصیل برای کسانی که دوره سوادآموزی را گذرانده‌اند یا کسانی که فاقد شرایط ادامه تحصیل در نظام آموزش و پرورش رسمی هستند، فراهم می‌سازد. پایان این دوره معادل پایان دوره ابتدایی است.

لازم به ذکر است نظام جامع آموزش بزرگسالان توسط وزارت آموزش و پرورش در حال تهیه و تدوین می‌باشد که به عنوان ساختار مرحله دوم آموزش بزرگسالان به منظور تحت پوشش قرار دادن همه کسانی که در کشور به هر دلیل از اخذ گواهینامه پایان دوره متوسطه بازمانده اند را شامل می‌شود.

توسعه فرهنگی

اهمیت و ضرورت توسعه فرهنگی تا بدان پایه است که سازمان جهانی یونسکو سال‌های بین (۱۹۹۸-۱۹۸۷) دهه توسعه فرهنگی و «روز ۲۱ ماه مه» را روز جهانی توسعه فرهنگی نامید. به جرأت می‌توان گفت که هیچ توسعه و تکاملی بدون توسعه و تکامل فرهنگی مطلوب و مقدر نیست. به عنوان مثال کشورهای توانسته‌اند در عرصه کشاورزی به استقلال برسند که در ریشه کن کردن بی‌سوادی و گسترش فرهنگ پیروز بوده‌اند. همچنین در برخی از کشورها بر پایه فرهنگ وحدت ملی را ایجاد یا تقویت نموده‌اند و سپس بر اساس حرکت اقتصادی، اجتماعی، سیاسی کشور را به سوی توسعه پایدار ملی سامان و سازمان داده‌اند (صالحی، ۱۳۸۹: ۷۸). شکل زیر رابطه بین آموزش و پرورش بزرگسالان، توسعه فرهنگی تا توسعه پایدار ملی را نشان می‌دهد.

شکل ۱. رابطه بین آموزش و پرورش بزرگسالان، توسعه فرهنگی تا توسعه پایدار ملی (منبع: نظرزاده، ۱۳۸۷: ۵)

یکی از کارکردهای مهم توسعه فرهنگی، تقویت هویت ملی است. هویت ملی مبتنی بر سرشت جامعه و افراد آن می‌باشد و تقویت آن مستلزم استفاده از ابزارهای متعدد توسعه فرهنگی است که شامل:

الف) سیاست گذاری فرهنگی: بیان بایدها و نبایدها برای هدایت و نظارت جامعه.

ب) برنامه‌ریزی فرهنگی: بیان علمی نیازها و تعیین اقدامات برای رفع آن‌ها.

ج) آموزش فرهنگی: آموختن قواعد فرهنگی به مدیران و مهارت‌های فرهنگی به شهروندان و اطلاع‌رسانی فرهنگی به آنان.

د) پژوهش فرهنگی: تولید مفاهیم و اصطلاحات جدید بویژه در جهت جایگزینی تبادل فرهنگی به جای تهاجم فرهنگی.

ه) اقتصاد فرهنگی: سرمایه‌گذاری و تأمین بودجه‌های فرهنگی، حقوق فرهنگی و مقررات تثبیت‌اوضاع فرهنگی.

امروزه شاخص‌های عمده توسعه فرهنگی را از طریق آموزش و پرورش، آموزش عالی، مطالعه، میزان سوادآموزی، برخورداری از تکنولوژی، وسایل ارتباطی جمعی، مراکز فرهنگی - تاریخی ارزیابی می‌کنند (صالحی، ۱۳۸۹: ۸۰).

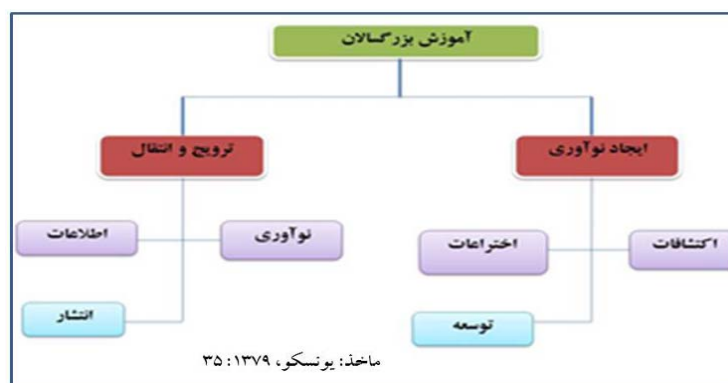
آموزش سواد و توسعه فرهنگی

اهمیت آموزش اگر به اندازه نیاز به غذا نباشد از آن کمتر هم نیست. آموزش از حیاتی‌ترین نیازهای انسان به شمار می‌آید. در آموزش پایه برای بزرگسالان هدف فقط تربیت افراد برای تولید بیشتر و مصرف نیست، بلکه کمک به سازگاری و منعطف شدن آن‌ها با اوضاع و شرایط متفاوت و تعالی آنان در مقام انسان، والدین و اعضاء جامعه است. در مجموع کثرت تعداد افراد تحصیل کرده‌ای که در عین بر خورداری از میراث فرهنگی مشترک به ارزش‌های فرهنگی خود و سایر ملل واقف باشند به نفع جوامع است. واگر معتقد است که حتی اگر نتایج اقتصادی سوادآموزی را محدود تصور کنیم، پیامدهای اجتماعی ثانویه آن را نمی‌توان نادیده گرفت. این پیامدهای مثبت اجتماعی از اهداف مهم طراحان توسعه به شمار می‌آید و برخی از آن‌ها کاملاً محسوس است. یکی از ابعاد بسیار مهم توسعه ملی، توسعه و باروری فرهنگ حاکم بر جامعه است، چه پیش شرط هرگونه توسعه‌ای، توسعه فرهنگی است. توسعه بدون دستیابی به فرهنگ خاص آن امکان‌پذیر نیست. توسعه در تمام ابعاد آن به شدت تحت تأثیر باورهای فرهنگی است. از این رو باید فرهنگ را محور همه برنامه‌های توسعه قرار داد از جمله مواردی که آموزش و پرورش بطور اعم و آموزش بزرگسالان به شکل اخص می‌تواند به توسعه فرهنگی کمک کند حاکم شدن نگرش علمی بر فرهنگ جامعه فرهنگ‌پذیری، نظم‌پذیری، مسئولیت‌پذیری و فردگرایی مثبت است. توسعه فرهنگی را باید افزایش ظرفیت و خلاقیت و نوآوری در ارزش‌ها و رفتارهایی دانست که آدمیان در زندگی روزمره آن‌ها را به کار می‌گیرند و با آن زندگی می‌کنند. این بعد از توسعه در هشت حوزه دسترسی به فرهنگ آموزش و پرورش فرهنگی و هنری، ارتقای خلاقیت و نوآوری، تشویق فرهنگ عامه و فرهنگ سنتی، تقویت هویت فرهنگی، ارتقای مبادلات فرهنگی، توسعه نگرش‌های قطعی درباره فرهنگ و حفظ میراث فرهنگی خلاصه می‌شود. همچنین ابعاد توسعه فرهنگی شامل مواردی چون حاکم شدن نگرش علمی بر فرهنگ جامعه، فرهنگ‌پذیری، نظم‌پذیری، نظم‌پذیری جمعی، مسئولیت‌پذیری و فردگرایی مثبت می‌شود (توماس، ۱۳۷۲: ۱۵).

اگر بخواهیم توسعه اجتماعی را از توسعه فرهنگی جدا کنیم می‌توان گفت که توسعه اجتماعی فرآیندی است که ساختارهای اجتماعی را از شکل نوین تغییر می‌دهد و نهادهایی ساخته می‌شوند که موجب انسجام همیشگی در درون جامعه می‌شوند. راه‌هایی که آموزش می‌تواند به توسعه اجتماعی

کمک کند رشد اجتماعی، سازگاری اجتماعی، مشارکت اجتماعی و نوین سازی است. بدیهی است افراد جامعه وقتی می‌توانند خود را با اجتماع و تغییرات آن سازگار کنند و آماده تغییرات اجتماعی و پذیرای تجربه‌های جدید باشند و به دیگران به طور مؤثر احترام بگذارند که دارای تحصیلات پایه باشند و آگاهی و دانش لازم را برای مشارکت فعال در توسعه و پیشرفت جامعه داشته باشند. دانش و بینشی که افراد در محیط‌های آموزشی پیدا می‌کنند و بصورت قابلیت‌ها و توانایی‌های فنی، اجتماعی و سوگیری سیاسی آن‌هاست و در حقیقت آینده اجتماع را پی‌ریزی می‌کنند (توماس، ۱۳۷۲: ۱۵).

بدیهی است مهمترین ابزار نیل توسعه فرهنگی پژوهش است زیرا تحول و پویایی هر جامعه‌ای مرهون توسعه و اعتلای فرهنگی آن جامعه است و توسعه و اعتلای فرهنگ نیز در گرو پژوهش، خلاقیت، ابتکار و نوآوری افراد آن جامعه است و از آنجایی که مسئولیت پرورش نیروی انسانی و ارتقای فرهنگی بر عهده آموزش است بنابراین آموزش بزرگسالان در توسعه فرهنگی نقش زیر بنایی دارد (سایت آموزش و پرورش). اساس ایجاد نوآوری و بسط و اشاعه آن به آموزش بزرگسالان وابسته است. نمایش فرآیندی که بطور جداگانه و جزء جزء از مرحله ایجاد نوآوری شروع و به مرحله اشاعه و انتشار آن می‌انجامد در طرح زیر نشان داده می‌شود (یونسکو، ۱۳۷۹: ۳۵-۳۱).

شکل ۲. نمایش فرآیندی آموزش بزرگسالان از مرحله ایجاد نوآوری به مرحله انتشار

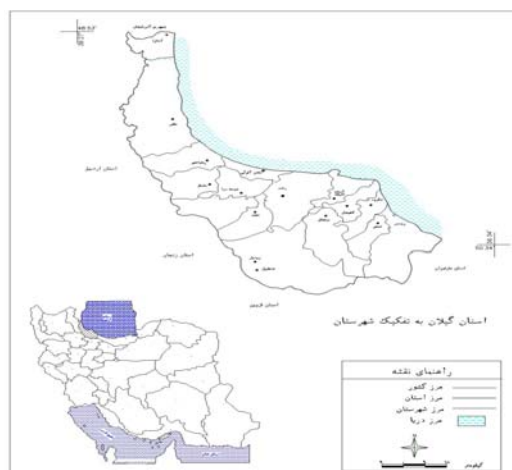
۳. روش‌شناسی تحقیق

مقاله حاضر از نظر هدف کاربردی و مبنای روش آن توصیفی-تحلیلی است. جمع‌آوری اطلاعات تحقیق به دو شیوه اسنادی و مطالعات پیمایشی و میدانی بدست آمده است. بدین ترتیب که مطالب مربوط به چارچوب نظری و مفهوم تحقیق و ویژگی‌های جغرافیایی محدوده مورد مطالعه از طریق مطالعات اسنادی (کتابخانه‌ای) و به منظور تکمیل مطالعات اسنادی از روش میدانی یعنی پرسش‌نامه، مصاحبه و مشاهده اقدام شده است. اطلاعات بدست آمده از طریق منابع کتابخانه‌ای و مطالعات میدانی در قالب جداول و نمودار سازماندهی و طبقه بندی شده است. جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات جمع‌آوری شده حاصل از مطالعات اسنادی و میدانی از روش‌های آماری و به منظور پردازش آن‌ها از نرم‌افزار Excel و SPSS استفاده شده است. در این تحقیق جامعه آماری کل روستاهای استان گیلان می‌باشد

که در سطح ۱۶ شهرستان توزیع شده و حجم نمونه بر اساس جدول استاندارد شده مورگان ۳۸۴ روستا انتخاب شده است. نحوه انتخاب روستاها بر اساس سرشماری سال ۱۳۸۵ بوده و شامل روستاهایی است که از بیشترین تعداد باسواد برخوردار بودند. همچنین روستاهای استان در ۴ سطح: ساحلی، جلگه‌ای، کوهپایه‌ای و کوهستانی تقسیم شده و در هر سطح روستاهای نمونه انتخاب و در هر بخش از شهرستان‌ها ۵ پرسش‌نامه تکمیل گردیده است. در هر روستا از دهیار، شورا و سوادآموزان، پرسش‌نامه تکمیل گردید. متغییر مستقل تحقیق سوادآموزی و متغییر وابسته توسعه فرهنگی روستاها در قالب ۱۵ گویه می‌باشد.

۴. محدوده مورد مطالعه

استان گیلان با $۱۴۰۴۲/۳$ کیلومتر مربع مساحت، در شمال ایران و در جنوب غربی دریای خزر واقع شده است و از نظر موقعیت ریاضی در محدوده ۳۶ درجه و ۳۴ دقیقه الی ۳۸ درجه و ۲۷ دقیقه عرض شمالی و ۴۸ درجه و ۵۳ دقیقه الی ۵۰ درجه و ۳۴ دقیقه طول شرقی از نصف النهار گرینویچ قرار دارد. استان گیلان از شمال غربی به جنوب شرقی ۲۳۵ کیلومتر طول و پهنای آن ۲۵ تا ۱۰۵ کیلومتر می‌باشد. گیلان از شمال به دریای خزر و کشور آذربایجان، از غرب و شمال غربی به استان اردبیل، از غرب به استان زنجان، از جنوب به استان قزوین و از شرق به استان مازندران محدود می‌شود. استان گیلان بر اساس آخرین تقسیمات کشوری (۱۳۸۵)، دارای ۱۶ شهرستان، ۴۳ بخش، ۴۹ شهر، ۵۶ دهستان ۲۹۳۵ آبادی (۲۶۹۴ آبادی دارای سکنه و ۲۴۱ آبادی خالی از سکنه) می‌باشد (معاونت و برنامه‌ریزی استانداری گیلان، ۱۳۸۶: ۵۸).

شکل ۳. جایگاه محدوده مورد مطالعه در تقسیمات کشوری

۵. یافته‌ها

۱-۱. یافته‌های توصیفی

یافته‌های توصیفی تحقیق شامل مشخصات فردی و عمومی پاسخ‌گویان و یافته‌های حاصل از مطالعات میدانی و پیمایشی بوده است. بر این اساس ترکیب جنسی ۶۰ درصد از پاسخ‌گویان مرد، ۹۷ درصد پاسخ‌گویان در گروه سنی ۲۰-۶۵ سال (۴۸ درصد ۴۰-۲۰ سال و ۴۹ درصد ۶۰-۴۰ سال)، تحصیلات ۷۰ درصد پاسخ‌گویان کاردانی و پایین تر و ۶۷ درصد آن‌ها شاغل بوده‌اند.

نهضت سوادآموزی و بهبود وضعیت فرهنگی روستاییان

آشنایی با خدا مستلزم مطالعه کتب دینی میسر است و این امر در گرو داشتن سواد است. یافته‌ها نشان می‌دهد که حدود ۷۲ درصد از روستاییان بعد از باسوادی بیشتر توانسته‌اند عبادات خود را به طور صحیح انجام دهند. روستاییان که در گذشته بی‌سواد بودند فقط در حد ابتدایی، خواندن نماز را آن هم به طور ناقص می‌توانستند انجام دهند. ۳۷ بررسی‌ها نشان می‌دهد که تأثیر نهضت سوادآموزی در بهبود وضعیت فرهنگی روستاییان از نظر ۲۴/۵ درصد پاسخ‌گویان در حد خیلی زیاد، ۳۷/۸ درصد زیاد، ۲۴/۷ درصد متوسط و ۱۰/۹ درصد کم و خیلی کم بوده است. تأثیر نهضت سوادآموزی در بهبود وضعیت فرهنگی روستاییان از دیدگاه ۸۷ درصد پاسخ‌گویان تأیید شده و بر این باور بوده‌اند که نهضت سوادآموزی در میزان بهبود وضعیت فرهنگی روستاییان تأثیر داشته است.

جدول ۱. تأثیر نهضت سوادآموزی در ارتقای عبادت و خداپرستی روستاییان

شرح	تأثیر سوادآموزی				میزان تأثیر			
	بله	حدودی	خیر	جمع	تا حدودی زیاد	تا حدودی کم	خیلی کم	نشانده
تعداد	۲۷۶	۸۸	۲۰	۳۸۴	۹۴	۱۴۵	۹۵	۳۴
درصد	۷۱/۹	۲۲/۹	۵/۲	۱۰۰	۲۴/۵	۳۷/۸	۲۴/۷	۸/۸

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱

نهضت سوادآموزی و بهبود تعاملات روزانه گفتاری و شنیداری

سواد و آگاهی در بهبود تعاملات روزانه گفتاری و شنیداری افراد نقش بسیار زیادی دارد. بررسی‌ها نشان می‌دهد در روستاهای استان گیلان حدود ۶۸ درصد از روستاییان بعد از اینکه باسواد شده‌اند در گفتار روزانه خود در بیان کلمات نسبت به دوره بی‌سوادی وضعیت بهتری داشته‌اند. ۲۶ درصد از روستاییان نیز تا حدودی بعد از اینکه باسواد شده‌اند بهتر از گذشته صحبت می‌کنند. آموزش در ۹ درصد از روستاییان هیچ تغییری نداشته است. نتایج جدول (۲) نشان می‌دهد که ۳۹ درصد از روستاییان در حد زیادی بعد از باسوادی، کلمات را بهتر می‌شنوند و یا بهتر تلفظ می‌کنند، ۳۲ درصد نیز تا حدودی بهتر شده‌اند، ۱۵ درصد از روستاییان نیز اظهار داشته‌اند که خیلی زیاد و ۹ درصد نیز در حد کم نسبت به گذشته خود تغییر داشته‌اند. بر این اساس ۸۶ درصد از پاسخ‌گویان بر این باور بوده‌اند که نهضت سوادآموزی در بهبود تعاملات روزانه گفتاری و شنیداری روستاییان تأثیر داشته است.

جدول ۲. تأثیر نهضت سوادآموزی در بهبود تعاملات روزانه گفتاری و شنیداری

شرح	تأثیر سوادآموزی				میزان تأثیر					
	بله	تا حدودی	خیر	جمع	زیاد	تا حدودی	کم	خیلی کم	ظاهر نشده	جمع
تعداد	۲۶۰	۹۸	۲۶	۳۸۴	۱۵۱	۱۲۰	۳۵	۱۰	۷	۳۸۴
درصد	۶۷/۷	۲۵/۵	۶/۸	۱۰۰	۳۹/۳	۳۱/۲	۹/۱	۲/۶	۱/۸	۱۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱

سوادآموزی و افزایش رغبت روستاییان به تلاوت قرآن و بهره‌گیری از احادیث و مواظ

جدول (۳) تأثیر سوادآموزی در افزایش رغبت روستاییان به تلاوت قرآن و بهره‌گیری از احادیث و مواظ را نشان می‌دهد. بر این اساس حدود ۷۷ درصد از روستاییان اظهار داشته‌اند، بعد از اینکه باسواد شده‌اند می‌توانند به راحتی کلمات قرآنی را بخوانند، ۱۸/۵ درصد از روستاییان بعد از اینکه با سواد شده‌اند تاحدودی قرآن را نسبت به گذشته بهتر تلاوت می‌کنند و ۳۰ درصد نیز بیان داشته‌اند که یادگیری و باسواد بودن موجب شود تا روستاییان بهتر از گذشته به تلاوت قرآن بپردازند، ۲۹ درصد از روستاییان در این امر تا حد زیادی تغییر نموده‌اند و خواندن و تلاوت قرآنشان بهتر از گذشته شده است، حدود ۲۷ درصد نیز در حد خیلی زیاد تغییر نموده‌اند. در مجموع ۸۶/۵ درصد از پاسخ‌گویان بر این باور بوده‌اند که نهضت سوادآموزی در میزان افزایش رغبت روستاییان به تلاوت قرآن و بهره‌گیری از احادیث و مواظ تأثیر داشته است.

جدول ۳. تأثیر نهضت سوادآموزی در افزایش رغبت روستاییان به تلاوت قرآن و بهره‌گیری از احادیث و مواظ

شرح	تأثیر سوادآموزی				میزان تأثیر					
	بله	تا حدودی	خیر	جمع	زیاد	تا حدودی	کم	خیلی کم	ظاهر نشده	جمع
تعداد	۲۹۵	۷۱	۱۸	۳۸۴	۱۱۴	۱۱۵	۴۰	۷	۵	۳۸۴
درصد	۷۶/۸	۱۸/۵	۴/۷	۱۰۰	۲۹/۷	۳۰	۱۰/۴	۱/۸	۱/۳	۱۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱

نهضت سوادآموزی و استفاده روستاییان از کتاب، مجله و روزنامه

در روستا دسترسی به مجله و کتاب و بخصوص روزنامه هر روز در دسترس روستاییان نیست. حدود ۶۲ درصد روستاییانی که با سواد هستند در هر فرصتی که به کتاب و روزنامه دسترسی پیدا می‌کنند آن را می‌خوانند و سعی می‌کنند به مسایل روز آگاهی داشته باشند. میزان تأثیر نهضت سوادآموزی در استفاده روستاییان از کتاب، مجله و روزنامه از نظر ۱۵/۶ درصد پاسخ‌گویان خیلی زیاد، ۳۱/۶ درصد زیاد، ۲۷/۱ درصد متوسط و ۲۲/۹ درصد کم و خیلی کم بوده است. بر اساس همین نتایج ۷۴/۳ درصد پاسخ‌گویان، نقش نهضت سوادآموزی در استفاده روستاییان از کتاب، مجله و روزنامه را پررنگ دانسته و بر این باور بوده‌اند که نهضت سوادآموزی در استفاده روستاییان از کتاب، مجله و روزنامه تأثیر داشته است.

جدول ۴. تأثیر نهضت سوادآموزی در استفاده روستاییان از کتاب، مجله و روزنامه

شرح	تأثیر سوادآموزی				میزان تأثیر						
	بله	تا حدودی	خیر	جمع	خیلی زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	خیلی کم	اظهار نشده	جمع
تعداد	۲۳۷	۱۲۵	۲۲	۳۸۴	۶۰	۱۲۱	۱۰۴	۷۲	۱۶	۱۱	۳۸۴
درصد	۶۱/۷	۳۲/۶	۵/۷	۱۰۰	۱۵/۶	۳۱/۶	۲۷/۱	۱۸/۷	۴/۲	۲/۸	۱۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱

نهضت سوادآموزی و دنبال کردن روستاییان نسبت به اخبار و رویدادهای کشور و دنیا

سواد و آگاهی موجب آگاهی به محیط اطراف می‌شود. حدود ۶۵ درصد از روستاییان اظهار داشته که بعد از اینکه باسواد شده‌اند علاقه بیشتری به اخبار و رویدادهای اطراف خود داشته‌اند. ۲۷/۹ درصد نیز تا حدودی به رویدادهای اطراف خود علاقه مند شده‌اند و ۷/۳ درصد از روستاییان نیز اظهار داشته‌اند که دوره باسوادی و بی‌سوادی خود هیچ تفاوتی نکرده‌اند. در مورد این مسئله که علاقه به اخبار و رویداد های اطراف تا چه حد موجب یادگیری سواد آموزان شده است بررسی‌ها نشان می‌دهد که این مؤلفه از دیدگاه ۲۱/۶ درصد پاسخ‌گویان، خیلی زیاد، ۳۸/۳ درصد زیاد، ۲۵/۳ درصد متوسط و ۱۱/۷ درصد کم و خیلی کم بوده است. به عبارت دیگر ۸۵/۲ درصد پاسخ‌گویان بر این باور بوده‌اند که نهضت سوادآموزی در دنبال کردن روستاییان نسبت به اخبار و رویدادهای کشور و دنیا تأثیر داشته است.

جدول ۵. تأثیر نهضت سوادآموزی در دنبال کردن روستاییان نسبت به اخبار و رویدادهای کشور و دنیا

شرح	تأثیر سوادآموزی				میزان تأثیر						
	بله	تا حدودی	خیر	جمع	خیلی زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	خیلی کم	اظهار نشده	جمع
تعداد	۲۴۹	۱۰۷	۲۸	۳۸۴	۸۳	۱۴۷	۹۷	۳۵	۱۰	۱۲	۳۸۴
درصد	۶۴/۸	۲۷/۹	۷/۳	۱۰۰	۲۱/۶	۳۸/۳	۲۵/۳	۹/۱	۲/۶	۳/۱	۱۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱

نهضت سوادآموزی و استفاده روستاییان از تجارب یکدیگر

بررسی‌ها نشان می‌دهد بیش از ۵۸ درصد از روستاییان بعد از اینکه با سواد شده‌اند در تجارت و کسب و کار در روستا موفق تر بوده‌اند. جدول (۶) تأثیر نهضت سوادآموزی در استفاده روستاییان از تجارب یکدیگر را نشان می‌دهد. بر اساس مندرجات این جدول ۲۱/۶ درصد روستاییان تأثیر نهضت سوادآموزی در تجارت و کسب و کار و استفاده روستاییان از تجارب یکدیگر را خیلی زیاد، ۳۴/۹ درصد زیاد، ۱۹/۳ درصد متوسط و ۲۴ درصد کم و خیلی کم اظهار داشته‌اند. بر این اساس در مجموع حدود ۷۵ درصد از پاسخ‌گویان نقش نهضت سوادآموزی در استفاده روستاییان از تجارب یکدیگر را تأیید و اعتقاد داشته‌اند که نهضت سوادآموزی در استفاده روستاییان از تجارب یکدیگر تأثیر قابل توجه‌ای داشته است.

جدول ۶. تأثیر نهضت سوادآموزی در استفاده روستاییان از تجارب یکدیگر

شرح	تأثیر سوادآموزی				میزان تأثیر				
	بله	تا حدودی	خیر	جمع	زیاد	تا حدودی	کم	خیلی کم	جمع
تعداد	۲۲۵	۱۲۱	۳۸	۳۸۴	۱۳۴	۷۴	۷۴	۱۸	۳۸۴
درصد	۵۸/۶	۳۱/۵	۹/۹	۱۰۰	۳۴/۹	۱۹/۳	۱۹/۳	۴/۷	۱۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱

نهضت سوادآموزی و افزایش مسافرت روستاییان

آشنایی با مناطق مختلف در کتاب‌ها این انگیزه را در روستاییان بوجود آورده که آن‌ها بخواهند از نزدیک با این مناطق آشنا شوند، حدود ۵۰ درصد از روستاییان بعد از اینکه با سواد شده‌اند تمایل به افزایش مسافرت به مناطق مختلف را داشته‌اند. نتایج جدول (۷) تأثیر نهضت سوادآموزی در افزایش مسافرت روستاییان را نشان می‌دهد که ۱۶/۹ درصد پاسخ‌گویان این تأثیر را خیلی زیاد، ۲۷/۱ درصد آن را زیاد، ۳۳/۶ درصد متوسط و ۲۱/۳ درصد نیز آن را کم و خیلی کم اظهار نموده‌اند. به عبارت دیگر میزان تأثیر نهضت سوادآموزی در افزایش مسافرت‌های روستاییان از دیدگاه ۷۷/۶ درصد پاسخ‌گویان متوسط به بالا بوده و بر این باور بوده‌اند که نهضت سوادآموزی در افزایش مسافرت روستاییان تأثیر داشته است.

جدول ۷. میزان تأثیر نهضت سوادآموزی در افزایش مسافرت روستاییان

شرح	تأثیر سوادآموزی				میزان تأثیر				
	بله	تا حدودی	خیر	جمع	زیاد	تا حدودی	کم	خیلی کم	جمع
تعداد	۱۹۰	۱۵۱	۴۳	۳۸۴	۱۰۴	۱۲۹	۵۲	۳۰	۳۸۴
درصد	۴۹/۵	۳۹/۳	۱۱/۲	۱۰۰	۲۷/۱	۳۳/۶	۱۳/۵	۷/۸	۱۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱

نهضت سوادآموزی و علاقمندی روستاییان به ادامه تحصیل فرزندانشان

نهضت سوادآموزی از طریق آموزش و باسواد نمودن جامعه روستایی بی‌سواد، نقش انکارناپذیری در افزایش علاقه‌مندی آن‌ها به ادامه تحصیل فرزندانشان داشته است. بررسی‌ها نشان می‌دهد که حدود ۸۰ درصد از روستاییانی که خود باسواد شده‌اند علاقه بیشتری داشته‌اند که فرزندانشان نیز باسواد شوند. و ۱۷ درصد نیز تا حدودی علاقمند هستند که فرزندانشان به تحصیل بپردازند. همچنین در ارتباط با میزان تأثیر نهضت سوادآموزی در ایجاد علاقمندی روستاییان به ادامه تحصیل فرزندانشان، ۳۲/۳ درصد از روستاییان بعد از اینکه با سواد شده‌اند علاقه خیلی زیادی دارند که فرزندانشان نیز باسواد باشند. میزان علاقه مندی در بین ۲۹/۴ درصد از سوادآموزان زیاد، ۲۶/۳ درصد متوسط و ۹/۳ درصد نیز کم و خیلی کم بوده است. در مجموع ۸۸ درصد از پاسخ‌گویان اظهار داشته‌اند که نهضت سوادآموزی در افزایش علاقمندی روستاییان به ادامه تحصیل فرزندانشان تأثیر داشته است.

جدول ۸. تأثیر نهضت سوادآموزی در علاقمندی روستاییان به ادامه تحصیل فرزندانشان

شرح	تأثیر سوادآموزی				میزان تأثیر						
	بله	تا حدودی	خیر	جمع	خیلی زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	خیلی کم	اظهار نشده	جمع
تعداد	۳۰۶	۶۱	۱۷	۳۸۴	۱۲۴	۱۱۳	۱۰۱	۲۷	۹	۱۰	۳۸۴
درصد	۷۹/۷	۱۵/۹	۴/۴	۱۰۰	۳۲/۳	۲۹/۴	۲۶/۳	۷	۲/۳	۲/۶	۱۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱

نهضت سوادآموزی و نظارت بهتر اولیاء بر انجام تکالیف فرزندان

افزایش سطح آگاهی والدین، نظارت و کنترل آن‌ها را در تکالیف فرزندان‌شان را به دنبال خواهد داشت. بررسی‌ها نشان می‌دهد که ۷۵/۵ درصد از اولیاء با توجه به اینکه خودشان باسواد هستند بر تکالیف فرزندان‌شان نظارت می‌کنند و نقش نهضت سوادآموزی را در این مؤلفه مثبت ارزیابی کرده ۲۰ و آن را تأیید نموده‌اند. نتایج مطالعات میدانی در زمینه میزان تأثیر نهضت سوادآموزی در نظارت بهتر اولیاء بر انجام تکالیف فرزندان نشان می‌دهد که از مجموع پاسخ‌گویان، ۳۱/۲ درصد این تأثیر را در حد خیلی زیاد، ۳۵/۷ درصد زیاد، ۲۳/۷ درصد متوسط و ۸/۱ درصد کم و خیلی کم اظهار نموده‌اند. بر این اساس ۹۱ درصد پاسخ‌گویان تأثیر نهضت سوادآموزی در نظارت بهتر اولیاء بر انجام تکالیف فرزندان را تأیید و بر این باور بوده‌اند که سوادآموزی در افزایش نظارت بهتر اولیاء بر انجام تکالیف فرزندان تأثیر داشته است.

جدول ۹. تأثیر نهضت سوادآموزی در نظارت بهتر اولیاء بر انجام تکالیف فرزندان

شرح	تأثیر سوادآموزی				میزان تأثیر						
	بله	تا حدودی	خیر	جمع	خیلی زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	خیلی کم	اظهار نشده	جمع
تعداد	۲۹۰	۷۹	۱۵	۳۸۴	۱۲۰	۱۳۷	۹۱	۱۸	۱۱	۷	۳۸۴
درصد	۷۵/۵	۲۰/۶	۳/۹	۱۰۰	۳۱/۲	۳۵/۷	۲۳/۷	۵/۲	۲/۹	۱/۸	۱۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱

نهضت سوادآموزی و جلوگیری از اعمال تبعیض بین فرزندان پسر و دختر روستاییان

سواد و آگاهی از اعمال تبعیض در بین فرزندان نیز جلوگیری خواهد نمود. بر این اساس و طبق نتایج مطالعات میدانی حدود ۶۷ درصد از روستاییان اظهار داشته‌اند که سوادآموزی مانع از اعمال تبعیض در بین فرزندان آن‌ها شده است. همچنین ۱۷/۲ درصد پاسخ‌گویان در حد خیلی زیاد و ۳۲/۶ درصد در حد زیاد اظهار داشته‌اند که تغییر رویه داده و از تبعیض بین پسران و دختران خود جلوگیری نموده‌اند. البته بر روی ۱۸ درصد از پاسخ‌گویان نیز بیان نموده‌اند که این مسئله تأثیر کم و خیلی کمی داشته است. به عبارت دیگر ۸۱ درصد پاسخ‌گویان نقش نهضت سوادآموزی در جلوگیری از اعمال تبعیض بین فرزندان پسر و دختر روستاییان توسط آنان را تأیید و اعتقاد داشته‌اند که نهضت سوادآموزی در جلوگیری از اعمال تبعیض بین فرزندان پسر و دختر روستاییان توسط آنان تأثیر داشته است.

جدول ۱۰. تأثیر نهضت سوادآموزی در جلوگیری از اعمال تبعیض بین فرزندان پسر و دختر روستاییان

شرح	تأثیر سوادآموزی					میزان تأثیر					
	بله	تا حدودی	خیر	جمع	خیلی زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	خیلی کم	اظهار نشده	جمع
تعداد	۲۵۷	۹۴	۳۳	۳۸۴	۶۶	۱۲۵	۱۲۰	۴۸	۲۱	۴	۳۸۴
درصد	۶۶/۹	۲۴/۵	۸/۶	۱۰۰	۱۷/۲	۳۲/۶	۳۱/۲	۱۲/۵	۵/۵	۱	۱۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱

نهضت سوادآموزی و کاهش مقوله‌های مانند خرافه پرستی و ... در روستاییان

خرافه پرستی ناشی از عدم آگاهی به محیط اطراف است. بر این اساس ۶۶/۴ درصد از پاسخ‌گویان اظهار داشته‌اند که قبل از سوادآموزی گرایش به خرافه پرستی داشته و بعد از اینکه سواد آموخته‌اند، گرایش و اعتقاد آن‌ها به خرافه پرستی کاهش یافته است. همچنین مطالعات صورت گرفته در زمینه میزان تأثیر نهضت سوادآموزی در کاهش گرایش و اعتقاد روستاییان به خرافه پرستی نشان می‌دهد که این مؤلفه در بین ۲۰/۶ درصد پاسخ‌گویان تأثیر خیلی زیادی داشته، در بین ۳۳/۳ درصد پاسخ‌گویان تأثیر زیاد، ۳۰/۷ درصد تا حدودی تأثیر داشته و در ۱۴ درصد پاسخ‌گویان نیز دارای تأثیر کم و خیلی کم بوده است. بر این اساس ۸۴/۶ درصد از پاسخ‌گویان بر این حقیقت اعتقاد داشته‌اند که سوادآموزی در میزان کاهش مقوله‌های مانند خرافه پرستی و ... روستاییان تأثیر داشته است.

جدول ۱۱. تأثیر نهضت سوادآموزی در کاهش مقولاتی مانند خرافه پرستی و ... روستاییان

شرح	تأثیر سوادآموزی					میزان تأثیر					
	بله	تا حدودی	خیر	جمع	خیلی زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	خیلی کم	اظهار نشده	جمع
تعداد	۲۵۵	۹۷	۳۲	۳۸۴	۷۹	۱۲۸	۱۱۸	۳۲	۲۲	۵	۳۸۴
درصد	۶۶/۴	۲۵/۳	۸/۳	۱۰۰	۲۰/۶	۳۳/۳	۳۰/۷	۸/۳	۵/۷	۱/۳	۱۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱

نهضت سوادآموزی در افزایش تعاملات روستاییان

مشورت در کارها و یا تعامل داشتن در امور مختلف با همدیگر از جمله کارهایی است که توسط افراد آگاه به مسایل صورت می‌گیرد. بررسی‌های صورت گرفته در زمینه تأثیر نهضت سوادآموزی در افزایش تعاملات روستاییان استان گیلان نشان می‌دهد که بیش از ۵۹ درصد از روستاییان بعد از اینکه باسواد شده‌اند، میزان تعاملات آن‌ها در کارها با همدیگر افزایش داشته است. بر اساس همین مطالعات ۱۴/۱ درصد پاسخ‌گویان میزان تأثیر نهضت سوادآموزی در افزایش همکاری و تعاملات بین روستاییان را خیلی زیاد، ۳۲/۵ درصد زیاد، ۳۶/۲ درصد در حد متوسط و ۱۶/۴ درصد نیز این نقش را کم و خیلی کم دانسته‌اند. به عبارت دیگر ۸۲/۸ درصد از پاسخ‌گویان نقش نهضت سوادآموزی در افزایش تعاملات روستاییان استان گیلان را تأیید و براین باور بوده‌اند که نهضت سوادآموزی در افزایش تعاملات روستاییان با یکدیگر تأثیر داشته است.

جدول ۱۲. تأثیر نهضت سوادآموزی در افزایش تعاملات روستاییان

شرح	تأثیر سوادآموزی				میزان تأثیر					
	بله	تا حدودی	خیر	جمع	زیاد	تا حدودی	کم	خیلی کم	اظهار نشده	جمع
تعداد	۲۲۸	۱۲۰	۳۶	۳۸۴	۱۲۵	۱۳۹	۴۵	۱۸	۳	۳۸۴
درصد	۵۹/۴	۳۱/۲	۹/۴	۱۰۰	۳۲/۵	۳۶/۲	۱۱/۷	۴/۷	۱/۶	۱۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱

نهضت سوادآموزی و آگاهی بیشتر روستاییان در خصوص مسایل شرعی و احکام

اسلام در سرزمینی ظهور کرد که مردم آن سرزمین ناآگاه و جاهل بودند. بنابراین دوری جستن از جاهلیت از سفارشات دین اسلام است. در روستاهای گیلان همه مردم و یا اکثریت قریب به اتفاق مسلمان و پیرو دین اسلام هستند و کم سواد و بی سواد آن‌ها را نسبت به مسایل دین‌شان بی اطلاع ننموده است. در این زمینه مهم ۷۵/۸ درصد از پاسخ‌گویان نقش نهضت سوادآموزی در افزایش آگاهی آن‌ها نسبت به مسایل شرعی و احکام را مثبت ارزیابی نموده‌اند. ۳۴/۴ درصد پاسخ‌گویان تأثیر نهضت سوادآموزی در افزایش آگاهی آن‌ها نسبت به مسایل شرعی و احکام را در حد خیلی زیاد، ۳۸/۳ درصد زیاد، ۲۰/۶ درصد متوسط و ۵/۷ درصد نیز کم و خیلی کم ارزیابی نموده‌اند. در مجموع ۹۳/۳ درصد پاسخ‌گویان نقش نهضت سوادآموزی در افزایش آگاهی آن‌ها نسبت به مسایل شرعی و احکام را تأیید و اظهار داشته‌اند که نهضت سوادآموزی در میزان آگاهی بیشتر روستاییان در خصوص مسایل شرعی و احکام تأثیر داشته است.

جدول ۱۳. تأثیر نهضت سوادآموزی در آگاهی بیشتر روستاییان در خصوص مسایل شرعی و احکام

شرح	تأثیر سوادآموزی				میزان تأثیر					
	بله	تا حدودی	خیر	جمع	زیاد	تا حدودی	کم	خیلی کم	اظهار نشده	جمع
تعداد	۲۹۱	۷۷	۱۶	۳۸۴	۱۳۲	۱۴۷	۷۹	۱۴	۸	۳۸۴
درصد	۷۵/۸	۲۰/۱	۴/۱	۱۰۰	۳۴/۴	۳۸/۳	۲۰/۶	۳/۶	۲/۱	۱۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱

نهضت سوادآموزی و خارج کردن زنان از انزوا و ورود به عرصه‌های اجتماعی

زنان حدود نیمی از جمعیت نواحی روستایی استان گیلان را به خود اختصاص داده‌اند که با توجه به توانمندی و تجربه آن‌ها، می‌توانند نقش قابل توجه‌ای در توسعه پایدار روستایی این استان داشته باشند. نتایج ارائه شده در جدول (۱۴) نشان می‌دهد که حدود ۷۰ درصد از روستاییان اظهار داشته‌اند بعد از اینکه باسواد شده‌اند سعی نموده‌اند زنان را وارد عرصه‌های اجتماعی روستا نمایند و نقش نهضت سوادآموزی را در خارج نمودن زنان از انزوا و ورود به عرصه‌های اجتماعی تأیید کرده‌اند. در واقع سواد و آموزش موجب شده زنان از انزوای گذشته خارج شوند. در مورد اینکه سوادآموزی تا چه حد زنان را از انزوای گذشته خارج نموده، بررسی‌ها حاکی از آن است که این مؤلفه در بین ۲۰/۳ درصد پاسخ‌گویان خیلی زیاد، ۳۴/۴ درصد زیاد، ۳۱/۵ درصد متوسط و ۱۲/۵ درصد کم و خیلی کم ارزیابی شده است.

نقش نهضت سواد آموزی در خارج نمودن زنان روستاها از انزوا و ورود آن‌ها به عرصه‌های اجتماعی (مدیریت روستا و ...) از دیدگاه ۸۶/۱ درصد پاسخ‌گویان تأیید شده و پاسخ‌گویان بر این باور بوده‌اند که نهضت سوادآموزی در خارج نمودن زنان از انزوا و ورود آن‌ها در عرصه‌های اجتماعی تأثیر قابل توجه‌ای داشته است.

جدول ۱۴. میزان تأثیر نهضت سواد آموزی در خارج کردن زنان از انزوا و ورود به عرصه‌های اجتماعی

شرح	تأثیر سوادآموزی						میزان تأثیر				
	بله	تا حدودی	خیر	جمع	خیلی زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	خیلی کم	اظهار نشده	جمع
تعداد	۲۶۸	۸۹	۲۷	۳۸۴	۷۸	۱۳۲	۱۲۱	۳۵	۱۳	۵	۳۸۴
درصد	۶۹/۸	۲۳/۲	۷	۱۰۰	۲۰/۳	۳۴/۴	۳۱/۵	۹/۱	۳/۴	۱/۳	۱۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱

نهضت سوادآموزی و ارتقای سطح آگاهی و فرهنگ روستاییان

سطح آگاهی و فرهنگ جامعه روستایی به دلیل عدم برخورداری از سواد و دانش کافی پایین می‌باشد. تأثیر نهضت سواد آموزی و فعالیت‌های مربوطه این نهاد در راستای ارتقای سطح آگاهی و فرهنگ روستاییان از نظر ۲۰/۱ درصد پاسخ‌گویان در حد خیلی زیادی بوده است. همچنین از نظر ۳۸/۵ درصد از پاسخ‌گویان این نقش زیاد، ۲۸/۹ درصد متوسط و ۶/۳ درصد کم و خیلی کم ارزیابی شده است. و به این مسئله معتقدند بوده‌اند که سواد و آگاهی موجب ارتقای سطح فرهنگ آن‌ها شده است. به عبارت دیگر دیدگاه ۸۷/۵ درصد پاسخ‌گویان در نقش نهضت سوادآموزی و ارتقای سطح آگاهی و فرهنگ روستاییان مثبت بوده و آن را تأیید کرده‌اند و به بر این باور بوده‌اند که نهضت سوادآموزی در افزایش سطح آگاهی و فرهنگ روستاییان تأثیر داشته است.

جدول ۱۵. تأثیر نهضت سواد آموزی در ارتقاء سطح آگاهی و فرهنگ روستاییان

شرح	میزان تأثیر						
	خیلی زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	خیلی کم	اظهار نشده	جمع
تعداد	۷۷	۱۴۸	۱۱۱	۲۴	۱۸	۶	۳۸۴
درصد	۲۰/۱	۳۸/۵	۲۸/۹	۶/۳	۴/۷	۱/۶	۱۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱

۵-۲. یافته‌های تحلیلی

به منظور سنجش و تبیین رابطه بین فعالیت‌های نهضت سواد آموزی و توسعه فرهنگی روستاهای استان گیلان از آزمون خی دو استفاده شده که نتایج آزمون هر یک از مؤلفه‌های پژوهش در جدول (۱۶) ارائه شده است. بر اساس نتایج آزمون خی دو که با سطح اطمینان ۹۵ درصد α بین فعالیت‌ها و برنامه‌های نهضت سواد آموزی و توسعه فرهنگی روستاهای استان گیلان رابطه معنی داری وجود داشته است.

جدول ۱۶. مؤلفه‌های سنجش نقش نهضت سواد آموزی در توسعه فرهنگی روستاهای استان گیلان

آماره		سطح معنی داری	سهم درصدی پاسخ‌گویان						مؤلفه‌ها
H ₁	H ₀		اظهار نشده	خیلی کم	کم	تا حدودی	زیاد	خیلی زیاد	
*	×	۰/۰۰۰	۲/۱	۲/۱	۸/۸	۲۴/۷	۳۷/۸	۲۴/۵	نهضت سوادآموزی و بهبود وضعیت فرهنگی روستاییان
*	×	۰/۰۰۰	۱/۸	۲/۶	۹/۱	۳۱/۲	۳۹/۳	۱۵/۶	نهضت سوادآموزی و بهبود تعاملات روزانه گفتاری و شنیداری
*	×	۰/۰۰۰	۱/۳	۱/۸	۱۰/۴	۳۰	۲۹/۷	۲۶/۸	سوادآموزی و افزایش رغبت روستاییان به تلاوت قرآن و بهره‌گیری از احادیث و مواظف کتاب، مجله و روزنامه
*	×	۰/۰۰۰	۲/۸	۴/۲	۱۸/۷	۲۷/۱	۳۱/۶	۱۵/۶	نهضت سوادآموزی و استفاده روستاییان از نهضت سوادآموزی و دنبال کردن روستاییان نسبت به اخبار و رویدادهای کشور و دنیا
*	×	۰/۰۰۰	۳/۱	۲/۶	۹/۱	۲۵/۳	۳۸/۳	۲۱/۶	نهضت سوادآموزی و استفاده روستاییان از تجارب یکدیگر
*	×	۰/۰۰۰	۳۴/۹	۱/۳	۴/۷	۱۹/۳	۱۹/۳	۳۴/۹	نهضت سوادآموزی و افزایش مسافرت روستاییان
*	×	۰/۰۰۰	۲۷/۱	۱	۷/۸	۱۳/۵	۳۳/۶	۲۷/۱	نهضت سوادآموزی و علاقمندی روستاییان به ادامه تحصیل فرزندانشان
*	×	۰/۰۰۰	۲/۶	۲/۳	۷	۲۶/۳	۲۹/۴	۳۲/۳	نهضت سوادآموزی و نظارت بهتر اولیاء بر انجام تکالیف فرزندان
*	×	۰/۰۰۰	۱/۸	۲/۹	۵/۲	۲۳/۷	۳۵/۷	۳۱/۲	نهضت سوادآموزی و جلوگیری از اعمال تبعیض بین فرزندان پسر و دختر روستاییان
*	×	۰/۰۰۰	۱	۵/۵	۱۲/۵	۳۱/۲	۳۲/۶	۱۷/۲	نهضت سوادآموزی و کاهش مقوله‌های مانع خرافه پرستی و ... در روستاییان
*	×	۰/۰۰۰	۱/۳	۵/۷	۸/۳	۳۰/۷	۳۳/۳	۲۰/۶	نهضت سوادآموزی در افزایش تعاملات روستاییان
*	×	۰/۰۰۰	۱/۶	۴/۷	۱۱/۷	۳۶/۲	۳۲/۵	۱۴/۱	نهضت سوادآموزی و آگاهی بیشتر روستاییان در خصوص مسایل شرعی واحکام
*	×	۰/۰۰۰	۱	۲/۱	۳/۶	۲۰/۶	۳۸/۳	۳۴/۴	نهضت سوادآموزی و خارج کردن زنان از انزوا و ورود به عرصه‌های اجتماعی
*	×	۰/۰۰۰	۳۴/۴	۱/۳	۳/۴	۹/۱	۳۱/۵	۳۴/۴	نهضت سوادآموزی و ارتقای سطح آگاهی و فرهنگ روستاییان

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱

۶. بحث و نتیجه‌گیری

کلام زیبای پیامبر عظیم الشان اسلام، حضرت محمد (ص) همواره گوش ما مسلمین، بلکه عالم بشریت را به نیکی می‌نوازد که «اطلبو العلم من المهد الی الحد» «ز گهواره تا گور دانش بجوی». فدرتیو مایور، مدیر کل سابق یونسکو، در سال ۱۳۹۳ رسماً از تشکیل دو کمیسیون بین‌المللی، یکی در زمینه فرهنگ و توسعه و دیگری در زمینه تعلیم و تربیت خبر داد.

در چشم‌انداز پایداری مهمترین سرمایه‌های کشورها، سرمایه‌های انسانی هستند و بدیهی است بالندگی این سرمایه‌های عظیم در گرو آموزش مناسب خواهد بود. آموزش پلی است که از گذشته به حال و از حال به آینده می‌رسد و نتیجه آن شکوفایی و بالندگی است. بویژه آموزش بزرگسالان که می‌تواند سهم بسزایی در مشارکت کامل توده‌های مردم در پیشرفت خود و در نظارت فعالانه شان نسبت به تحولات فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و زیست محیطی داشته باشد. آموزش بزرگسالان از واژه‌های آشنا

در نظام آموزش رسمی و غیررسمی در سطح بین المللی و ملی است که از دیرباز درباره آن بحث‌های زیادی مطرح شده است. به طوری که در دهه‌های اخیر در عرصه گوناگون آموزش بزرگسالان، اعم از مبارزه با بی‌سوادی و کم سوادی تابعی و سوادآموزی کارساز، آموزش فنی و حرفه‌ای، آموزش تخصصی، آموزش علمی - کاربردی و ... تلاش چشمگیری انجام شده است. با توجه به اینکه متخصصان علوم مختلف قرن بیستم را از یک طرف قرن رشد و توسعه و از طرف دیگر، عرصه اطلاعات و تکنولوژی نامیده‌اند. ضرورت دارد ملل مختلف دنیا به طور عام، ملل مسلمان به طور خاص، بویژه نخبگان علمی این جوامع با زمینه‌ها، عوامل، و شاخص‌های رشد و توسعه فرهنگی و تکنولوژی در سازمان‌ها و نهادهای مختلف اجتماعی آشنا شوند. یکی از عوامل مؤثر بر رشد و توسعه جهانی، آموزش بزرگسالان است که با شناخت اهداف و اصول، ساختار جایگاه و نقش آن می‌توان راه رشد و توسعه بین‌المللی را بیش از پیش هموار نمود.

نتایج بدست آمده از این پژوهش نشان می‌دهد که آموزش بی‌سوادان در جهت توانمندسازی آنان بسیار مؤثر و مفید است. افراد بی‌سواد پس از کسب مهارت در خواندن و نوشتن و حساب کردن در زندگی روزمره شان استفاده می‌کنند. افزایش اطلاعات و آگاهی سواد آموزان موجب تغییر نگرش آن‌ها در ابعاد مختلف زندگی اعم از بهداشتی، فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و ... می‌شود. این مسئله در تحقیق نشان داد که سواد در زندگی روزمره سواد آموزان نقش ایفا می‌کند و کارکرد سواد موجب افزایش سطح فرهنگی آنان در ابعاد مختلف می‌شود. افزایش سطح سواد در مناطق روستایی تأثیر به‌سزایی در رشد فرهنگی روستا داشته و به توسعه پایدار کمک می‌کند.

مسئله بی‌سوادی را به هیچ وجه نمی‌توان از مسایل کلی رشد و توسعه به‌ویژه از مسایل اساسی تغییر، که شامل امور اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی می‌شود، جدا ساخت. اگرچه بی‌سوادی در ساده‌ترین مفهوم خود یک مشکل کاملاً شخصی است اما در واقع به کل جامعه تأثیر می‌گذارد. سواد آموزان نباید تنها به خواندن و نوشتن و حساب کردن متکی باشند، بلکه باید در جهت تطبیق افراد با محیط و جهان پیرامون و بهبود کیفیت زندگی آنان مؤثر باشد. در حقیقت خواندن و نوشتن را باید وسیله قرار داد تا نیروی کارآمد و ماهر تربیت شود و ضمن یادگیری سواد به زندگی بهتر نایل شوند. ارتقای سطح سواد آگاهی افراد جامعه بویژه افراد بی‌سواد روستایی آنان را قادر می‌سازد تا برای حل مشکلات خود و جامعه دست به ایجاد تغییر و تحول زده و اقدامات اساسی را برنامه‌ریزی نمایند و جامعه اسلامی ما را در جهت تحقق اهداف انقلاب و اسلام یاری دهند. با توجه به مطالب ارائه شده و نتایج به دست آمده از پژوهش حاضر، راهکارهای زیر می‌تواند در راستای افزایش سطح سواد و آگاهی روستاییان و بهبود وضعیت فرهنگی آن‌ها، ارایه شود:

- آموزش مداوم روستاییان بدلیل اهمیت آموزش در زندگی روستایی.
- برنامه‌ریزی در جهت ارایه کلاس‌های آموزشی در زمان‌هایی که روستاییان بتوانند از آن استفاده کنند.
- ارائه خدمات سوادآموزی با رویکرد انگیزشی (پاسخ به نیازهای مخاطبان)، ترغیبی و تشویقی.
- ایجاد فرصت‌های برابر آموزشی برای رفع تبعیض‌های جنسیتی و منطقه‌ای.
- استفاده از ظرفیت‌های موجود دستگاه‌های اجرایی دولتی و غیردولتی، محلی، عمومی و مردمی و بسترسازی مناسب برای حضور مؤثر گروه‌های مشارکت‌کننده و حمایت از آن‌ها.

- استفاده از شیوه‌های مناسب یادگیری - یاددهی، اجرا و ارزشیابی در برنامه‌های سوادآموزی.
- مد نظر قراردادن راهبردهای جهانی در امر سوادآموزی مبنی بر یادگیری برای (دانستن، با هم زیستن، انجام دادن، زیستن).
- در اولویت قرار گرفتن امر سوادآموزی در بین مقامات اجرایی و حمایت عملیاتی از طرح‌های سازمان نهضت سوادآموزی.
- استفاده از رسانه سیما برای آموزش بی‌سوادان منازل، در ماه‌ها یا فصولی که نسبتاً امکان استفاده از برنامه آموزشی برای آنان فراهم تر است.
- دستگاه‌ها موظف شوند متناسب با ماموریت‌ها و وظایف خود کتب و مواد خواندنی ساده کمکی، تکمیلی تولید و برای پیشگیری از بازگشت به بیسوادی در اختیار نوسوادان قرار دهند.
- تشویق مادی و معنوی سوادآموزان به ویژه قبول شدگان در دستور کار قرار گیرد.
- ارتباط بین نهضت سوادآموزی و سازمان یونسکو و آگاهی از تازه‌ترین پیشرفت‌های سوادآموزی در سایر کشورها.
- متقاعد ساختن بی‌سوادان با روش‌های مختلف مبنی بر اینکه سن آنان برای یادگیری مناسب است.
- در پایان به منظور هر چه مؤثرتر کردن اقدامات در زمینه سوادآموزی باید یادآور شد که این کار تنها از وظایف سازمان نهضت سوادآموزی و وزارت آموزش و پرورش نیست بلکه نزدیک کردن فاصله آموزشی بین مردان و زنان، روستایی و شهری باید وظیفه تمام جامعه محلی باشد.

۷. منابع

۱. ابراهیم‌زاده، عیسی، ۱۳۷۱، آموزش بزرگسالان، رشته علوم تربیتی، انتشارات دانشگاه پیام نور، تهران.
۲. ابراهیمیان، علی، ۱۳۸۹، سوادآموزی بزرگسالان در جمهوری اسلامی ایران، انتشارات سازمان نهضت سوادآموزی.
۳. اساسنامه نهضت سوادآموزی، ۱۳۶۳، انتشارات سازمان نهضت سوادآموزی.
۴. سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان گیلان، ۱۳۸۵، شناسنامه آبادی‌های استان گیلان.
۵. سازمان یونسکو، ۱۳۸۱، مجموعه کتاب‌های فرا درسی راهنمای توسعه مراکز یادگیری، انتشارات سازمان نهضت سوادآموزی.
۶. سایت آموزش و پرورش.
۷. سرشته، محمود، ۱۳۷۷، اهداف اصلی برنامه‌ریزی فرهنگی، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی تهران.
۸. صالحی امیری، سیدرضا، ۱۳۸۹، مفاهیم و نظریه‌های فرهنگی، انتشارات ققنوس، تهران.
۹. صباغیان، زهرا، ۱۳۷۱، درس‌های سوادآموزی، انتشارات مدرسه.
۱۰. فاخته، قربان، ۱۳۸۶، نگاهی به گیلان زمین، انتشارات لوح زرین تهران.
۱۱. فرجامی، هادی، ۱۳۷۲، آموزش بزرگسالان در کشورهای گوناگون، انتشارات آستان قدس.
۱۲. معاونت برنامه‌ریزی استانداری گیلان، ۱۳۸۶، سالنامه آماری استان گیلان ۱۳۸۵.
۱۳. مطیعی لنگرودی، سید حسن، ۱۳۸۲، برنامه‌ریزی روستایی در ایران، انتشارات دانشگاه فردوسی مشهد.
۱۴. نظرزاده، محسن، ۱۳۸۷، آموزش بزرگسالان و توسعه پایدار، سایت.
۱۵. همایون‌پور، پرویز، ۱۳۶۸، پیکار جهانی سوادآموزی، انتشارات انقلاب اسلامی.

